

УДК 349.41

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.21>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Коваленко Т.О.,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу проблем аграрного, земельного,
екологічного та космічного права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID: 0000 0002 7103 6209
e-mail: kovalenko.tetyana@gmail.com

Коваленко Т.О. Перспективи розвитку аграрного законодавства України в контексті Європейського зеленого курсу.

В статті проведено комплексний науковий аналіз основних напрямків Європейського зеленого курсу, зокрема Стратегії ЄС «Від ферми до виделки», Плану дій ЄС щодо органічного землеробства, Плану дій ЄС «Назустріч нульовому забрудненню повітря, води та ґрунтів» та окреслено перспектив розвитку аграрного законодавства України у напрямку екологізації («озеленення») сільськогосподарського виробництва з врахуванням перспектив майбутнього членства в ЄС.

Встановлено, що розпочатий у 2019 році Європейський зелений курс спрямований на те, щоб до 2050 року зробити Європейський континент екологічно нейтральним зі стійкою та ефективною економікою, що не можливо досягти без залучення України до реалізації вказаної мети. Європейський зелений курс має особливе значення для України та повинен відігравати ключову роль при формуванні національної стратегії щодо кліматичної нейтральності та адаптації до змін клімату, державної аграрної політики та національної стратегії продовольчої безпеки.

Офіційно Україна ще не приєдналася до Європейського зеленого курсу, але з моменту його проголошення оголосила про намір брати участь у його впровадженні. Аналіз розвитку аграрного законодавства України дає можливість виокремити тенденцію до поступової екологізації сільськогосподарського виробництва, у тому числі внаслідок адаптації до приписів *acquis communautaire* ЄС на виконання Угоди про асоціацію, у сферах органічного сільськогосподарського виробництва, застосування санітарних та фітосанітарних заходів, зменшення негативного впливу сільськогосподарської діяльності на клімат. Водночас Україна відстає у вирішенні низки питань, пов'язаних зі зменшенням негативного впливу сільськогосподарського виробництва на довкілля та безпечність харчових продуктів, а саме: регулювання забруднення підземних та поверхневих вод нітратами з сільськогосподарських джерел, ухвалення кодексу кращих сільськогосподарських практик, встановлення контролю за ГМО, обмеження використання добрив та пестицидів.

В статті обґрунтовується, що залучення України до реалізації Європейського зеленого курсу може відбуватися через оновлення додатків до Угоди про асоціацію, зближення з політиками ЄС у сферах аграрної політики та розвитку сільських територій, охорони довкілля та зменшення впливу на клімат.

Ключові слова: аграрне законодавство; аграрне право; адаптація законодавства; екологізація сільськогосподарського виробництва; Європейська зелена угода; органічне сільськогосподарське виробництва; План дій ЄС щодо органічного землеробства; План дій ЄС «Назустріч нульовому забрудненню повітря, води та ґрунтів»; Стратегія ЄС «Від ферми до виделки»; якість та безпечність сільськогосподарської продукції.

Kovalenko T.O Prospects for the development of Ukrainian agrarian legislation in the context of the European green deal.

The article provides a comprehensive scientific analysis of the main directions of the European Green Deal, in particular the EU Strategy «From Farm to Fork», the EU Action Plan on Organic Farming, the EU Action Plan «Towards Zero Air, Water and Soil Pollution» and outlines the prospects for the development of Ukrainian agricultural legislation in the direction of ecologization («greening») of agricultural production, taking into account the prospects of future membership in the EU.

It was established that the European Green Deal, launched in 2019, aims to make the European continent environmentally neutral with a sustainable and efficient economy by 2050, which cannot be

achieved without Ukraine's involvement in the implementation of this goal. The European Green Deal is of particular importance for Ukraine and should play a key role in shaping the national strategy for climate neutrality and adaptation to climate change, state agricultural policy, and national food security strategy.

Ukraine has not officially joined the European Green Deal yet, but since its announcement it has announced its intention to participate in its implementation. An analysis of the development of Ukrainian agrarian legislation makes it possible to identify a trend towards the gradual greening of agricultural production, including as a result of adaptation to the requirements of the EU *acquis communautaire* in the implementation of the Association Agreement, in the areas of organic agricultural production, the application of sanitary and phytosanitary measures, and the reduction of the negative impact of agricultural activity on the climate. At the same time, Ukraine lags behind in addressing a number of issues related to reducing the negative impact of agricultural production on the environment and food safety, namely: regulating pollution of groundwater and surface water with nitrates from agricultural sources, adopting a code of best agricultural practices, establishing control over GMOs, and restricting the use of fertilizers and pesticides.

The article argues that Ukraine's involvement in the implementation of the European Green Deal can occur through updating the annexes to the Association Agreement, rapprochement with EU policies in the areas of agricultural policy and rural development, environmental protection, and climate change mitigation.

Key words: agrarian legislation; agrarian law; adaptation of legislation; greening of agricultural production; European Green Deal; organic agricultural production; EU Action Plan on Organic Farming; EU Action Plan «Towards Zero Air, Water and Soil Pollution»; EU Strategy «From Farm to Fork»; quality and safety of agricultural products.

Постановка проблеми. Продовольча система ЄС забезпечує свіжими та безпечними продуктами харчування понад 400 мільйонів європейських громадян. Виробництво продуктів харчування є не лише життєво важливою послугою, а й джерелом доходу. Агропродовольчий ланцюг ЄС є важливим економічним сектором ЄС. Однак аграрний сектор має значний вплив на навколишнє середовище. Згідно зі звітом Міжурядової групи експертів зі зміни клімату, близько третини світових викидів парникових газів припадає на продовольчі системи. Поточна модель харчування також негативно впливає на здоров'я людей, в результаті чого понад 50% дорослих у Європі мають надмірну вагу [1]. Розпочатий у 2019 році Європейський зелений курс (European Green Deal) (далі – ЄЗК) є дорожньою картою заходів, які спрямовані на перетворення економіки ЄС на сучасну, ефективну, сталу та конкурентоспроможну, зосереджуючись на чистій енергії, боротьбі зі зміною клімату, сталому розвитку промисловості та сільського господарства. ЄЗК спрямований на те, щоб до 2050 року перетворити Європейський континент на екологічно нейтральний зі стійкою та ефективною економікою.

Метою цієї статті є проведення комплексного наукового аналізу основних напрямків Європейського зеленого курсу, зокрема Стратегії ЄС «Від ферми до виделки», Плану дій ЄС щодо органічного землеробства, Плану дій ЄС «Назустріч нульовому забрудненню повітря, води та ґрунтів» та окреслення перспектив розвитку аграрного законодавства України у напрямку екологізації («озеленення») сільськогосподарського виробництва з врахуванням перспектив майбутнього членства в ЄС.

Стан опрацювання проблематики. В науці аграрного права України проблеми правового забезпечення екологізації сільськогосподарського виробництва, гарантування якості та безпечності сільськогосподарської продукції аналізуються як на рівні наукових статей, так і комплексних монографічних та дисертаційних досліджень. Так, організаційно-правові засади безпечності та якості сільськогосподарської продукції, екологічної безпеки продуктів харчування досліджували С.І. Бугера, В.С. Кайдашов, Т. Г. Ковальчук та інші вчені. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва в Україні стало предметом комплексного наукового дослідження К.А. Кондратьєвої. Екологізацію аграрного виробництва як принцип аграрного права досліджувала Н.В. Кравець. Правове забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва стали предметом наукових пошуків В.О. Мельник, Т.С. Новак, Д.С. Піддубної та інших вчених, а Н.В. Карпінська в своїх роботах обґрунтувала концептуально-правові засади застосування санітарних та фітосанітарних заходів у сільському господарстві України в контексті вимог СОТ та ЄС. Водночас ці дослідження не торкаються правових проблем екологізації аграрного виробництва України в контексті ЄЗК. Особливості імплементації ЄЗК у ЄС та в Україні досліджували А.В. Гергуль, О.Я. Івасечко, Б.П. Мельник, Н.В. Лізогутова, А.Л. Рудка та інші вчені, проте вказані автори не зачіпають проблем розвитку аграрного законодавства України у контексті ЄЗК.

Виклад основного матеріалу. У травні 2020 року Європейська Комісія представила Стратегію «Від ферми до виделки» («Farm To Fork Strategy») [1] (далі – Стратегія) як один із ключових заходів у рамках ЄЗК. Сприяючи досягненню кліматичної нейтральності до 2050 року, ця Стратегія має на меті перевести сучасну продовольчу систему ЄС на стійку модель. Нагадуючи про продовольчу безпеку та захищеність як пріоритети, головними цілями цієї Стратегії є: забезпечення достатньої кількості, доступної та поживної їжі в межах планетарних можливостей; скорочення вдвічі використання пестицидів і добрив, а також продажу антимікробних препаратів; збільшення площі земель, відведених під органічне землеробство; сприяння більш сталому споживанню продуктів харчування та здоровому харчуванню; зменшення втрат і відходів харчових продуктів; боротьба з шахрайством у сфері харчових продуктів у ланцюжку постачання; покращення добробуту тварин.

У жовтні 2020 року Рада ЄС ухвалила висновки щодо Стратегії, підтримавши мету розвитку європейської сталої продовольчої системи, від виробництва до споживання. Держави-члени наголосили на необхідності забезпечення: достатньої та доступної кількості продуктів харчування, одночасно сприяючи досягненню кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року; справедливого доходу та сильної підтримки первинних виробників; конкурентоспроможності сільського господарства ЄС на світовому рівні [1].

Політика, яка, за словами Європейської комісії, спрямована на те, щоб зробити харчову галузь ЄС «справедливою, здоровою та екологічно чистою», до 2030 року призведе до значних обмежень кількості пестицидів, добрив та антимікробних засобів, які використовуються на європейських фермах. Зокрема передбачається введення 27 пунктів, запропонованих у Стратегії, які включають наступне: а) 50% скорочення використання пестицидів (точкою відліку обрано 2020 рік); б) зменшення на 20% використання добрив, у тому числі гною; в) скорочення на 50% продажів антимікробних препаратів або антибіотиків, що використовуються для тварин і аквакультури; г) 25% сільськогосподарських угідь буде оброблятися за допомогою органічних методів (поточний рівень збільшення приблизно на 8%); д) скорочення на 10% сільськогосподарських угідь, що використовуються для вирощування сільськогосподарських культур [2].

Одним із ключових напрямків Стратегії «Від ферми до виделки» є План дій щодо органічного землеробства (Action Plan For The Development Of Organic Production) [3]. У ЄЗК наголошується на посиленні зусиль фермерів щодо боротьби зі зміною клімату, захисту довкілля та збереження біорізноманіття. У своїй резолюції від 15 січня 2020 року щодо ЄЗК Європейський парламент наголосив, що сільське господарство має потенціал допомогти ЄС скоротити викиди завдяки сталим практикам, таким як органічне землеробство [4]. У своїх висновках від 19 жовтня 2020 року щодо Стратегії «Від ферми до виделки» Європейська Рада наголосила на ролі органічних продуктів у сталій продовольчій системі [5]. Громадяни ЄС також підтримують стале сільське господарство, а обізнаність громадськості про логотип ЄС з органічної продукції значно зросла. За останні 10 років площа під органічним землеробством в ЄС збільшилася майже на 66% – з 8,3 мільйона гектарів у 2009 році до 13,8 мільйона гектарів у 2019 році. Наразі вона становить 8,5% від загальної «використаної сільськогосподарської площі» ЄС [6].

Представлений Європейською Комісією у березні 2021 року в рамках Стратегії «Від ферми до виделки» План дій щодо органічного землеробства окреслює комплекс заходів для розширення органічного землеробства в ЄС. Його головна мета – збільшити виробництво органічної продукції до 25% сільськогосподарських угідь ЄС до 2030 року. Державам-членам ЄС рекомендується розробляти національні плани щодо органічного землеробства.

У липні 2021 року Європейська Рада ухвалила висновки щодо Плану дій щодо органічного землеробства [6]. Основні пункти, узгоджені міністрами ЄС, були такими: органічне землеробство важливе для сталого розвитку європейського сільського господарства; розвиток органічного виробництва допомагає забезпечити доходи та створити робочі місця; збалансований попит і пропозиція органічної продукції забезпечують прибутковість сектору; специфіку та різні ситуації в державах-членах необхідно враховувати під час визначення цілей та заходів; залучення державних та приватних зацікавлених сторін має вирішальне значення для досягнення цілей стратегії.

Нове законодавство ЄС щодо сектору органічної продукції було введено в дію 1 січня 2022 року з метою вирішення проблем, спричинених швидким розширенням органічного сільського господарства. Так, з 1 січня 2022 року Регламент (ЄС) 2018/848 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року є чинним законодавчим актом, що встановлює правила органічного виробництва та маркування органічної продукції, скасовує та замінює Регламент Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року (далі – Регламент 2018/848). Крім того, у 2023 році було опубліковано ще один законодавчий акт, який передбачає конкретні вимоги до маркування кормів для домашніх тварин, вироблених відповідно до правил, викладених у Регламенті (ЄС) 2018/848, а саме Регламент (ЄС) 2023/2419 від 18 жовтня 2023 року про маркування органічних кормів для домашніх тва-

рин. В розвиток Регламенту 2018/848 Європейська Комісія прийняла подальші детальні вторинні правові акти щодо органічного землеробства, які охоплюють три основні сфери: виробництво та маркування, контроль та торгівлю.

Варто звернути увагу, що у лютому 2025 року Європейська Комісія ухвалила нову дорожню карту «Бачення сільського господарства та продовольства» («The Vision for agriculture and food») на період до 2040 року, спрямовану на створення конкурентоспроможного, стійкого, справедливого та привабливого агропродовольчого сектору шляхом діалогу, спрощення політики, інновацій та розвитку сільських районів. Таке рішення ЄС продиктоване протестами фермерів, які вважають, що попередня стратегія поглиблює поляризацію в агросекторі [7].

Бачення складається з кількох пріоритетних напрямків, зокрема спрощення правил ЄС, дослідження, інновації та цифровізація як міжгалузеві рушійні сили. Воно закликає до створення належних умов для заохочення майбутніх поколінь до виробництва продуктів харчування шляхом сприяння справедливому доходу, державній підтримці та прозорості в харчовому ланцюзі. З цієї метою передбачається ряд заходів: переглянути правила недобросовісної торговельної практики та Регламент про спільну організацію ринку; запропонувати справедливішу, простішу та цілеспрямовану Спільну аграрну політику; представити Стратегію біоекономіки; розробити амбітний інвестиційний порядок денний; впровадити Стратегію оновлення поколінь [8]. Щодо торгівлі, Єврокомісія підтримує збалансований підхід, підкреслюючи необхідність диверсифікації ринків, розширення можливостей експорту та зменшення залежності від конкретних постачальників. Водночас Комісія наполягатиме на суворішому узгодженні стандартів виробництва імпортованих товарів, зокрема щодо використання пестицидів і доброброту тварин.

Агропромисловий сектор України є найперспективнішим з точки зору його екологізації («озеленення»). Це один з небагатьох секторів у нашій державі, який активно орієнтований на ринок та формує свою діяльність з урахуванням вимог ринку ЄС, куди експортується значна частка української продукції. Втім, реалізація нових заходів ЄЗК потребуватиме чимало зусиль, витрат та вагомій державної підтримки, адже сектор, що становить близько 10% ВВП України та майже 40% від загального експорту, має подолати значні проблеми [9, с. 78]. Зокрема, посилення екологічних вимог до сільськогосподарської продукції, що імпортується на ринок Європейського Союзу, створює значні виклики для українських виробників [10, с. 38].

Офіційно Україна ще не приєдналася до ЄЗК, але з моменту його проголошення оголосила про намір брати участь у його впровадженні. Аналіз розвитку аграрного законодавства України дає можливість виокремити тенденцію до поступової екологізації сільськогосподарського виробництва, у тому числі внаслідок адаптації до приписів *acquis communautaire* ЄС на виконання Угоди про асоціацію. Зокрема, у Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р, зазначається, що на шляху євроінтеграції Україна досягла прогресу у деяких сферах сільськогосподарського виробництва, переробки та виготовлення харчових продуктів, здійснення контролю за безпечністю та якістю продукції (харчові продукти, побічні продукти тваринного походження, органічна продукція), здійснення санітарних та фітосанітарних заходів.

Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року містить стратегічну ціль 5 «Кліматично орієнтоване сільське господарство: пом'якшення наслідків змін клімату та адаптація до них», що передбачає ощадливе використання природних ресурсів виробниками сільськогосподарської продукції, відповідність внесення добрив та засобів захисту рослин вимогам ЄС та рівня їх використання відповідному рівню в державах – членах ЄС, збільшення площ земель, зайнятих під органічне виробництво, та обсягів виробництва органічної продукції, посилення контролю за використанням генетично модифікованих організмів. Досягнення вказаної цілі планується шляхом виконання наступних завдань: 1) сприяння пом'якшенню наслідків змін клімату та адаптації до них (водопостачання для зрошення земель; кліматично орієнтоване сільське господарство; органічне виробництво; циркулярна біоекономіка; біоенергетика; запобігання утворенню відходів); 2) створення ефективної системи поширення сільськогосподарських знань та інновацій (покращення доступу до досліджень, інновацій, обміну знаннями та заохочення до їх використання та навчання; посилення інноваційної спроможності Національної академії аграрних наук; інтеграція досліджень, освіти та дорадництва; підтримка послуг з розвитку сільського бізнесу та сільськогосподарських дорадчих послуг). В цілому Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року відповідає принципам CAP ЄС, ЄЗК та стратегії ЄС «Від ферми до столу». Вказана Стратегія передбачає скорочення використання пестицидів на 50% до 2030 року, збільшення органічних земель до 5% і зниження викидів CO₂ на 30% у аграрному секторі. Втім досягнення стратегічної цілі 5 «Кліматично орієнтоване сільське господарство: пом'якшення наслідків змін клімату та адаптація до них» Стратегії та виконання

відповідних завдань буде можливим за умови створення в Україні дієвої нормативно-правової бази. Наприклад, перехід України на європейський перелік дозволених засобів захисту рослин передбачає заборону близько 100 діючих речовин, які нині широко застосовуються у процесі сільсько-господарського виробництва, що несе для українських аграріїв значні економічні ризики.

Водночас Україна відстає у вирішенні низки питань, пов'язаних із впливом сільськогосподарського сектору на довкілля та харчові продукти, а саме: регулювання забруднення підземних та поверхневих вод нітратами з сільськогосподарських джерел, ухвалення кодексу кращих сільськогосподарських практик, встановлення контролю за ГМО, заходів щодо застосування добрив та пестицидів. Затримується впровадження нормативно-правових актів стосовно встановлення або удосконалення вимог до якості харчових продуктів, зокрема меду, яєць та птиці, фруктової сировини та соків тощо, що є важливою складовою частиною експорту [9, с. 78].

Особлива увага в напрямку екологізації сільськогосподарського виробництва приділяється стимулюванню розвитку органічного сільськогосподарського виробництва, що в цілому узгоджується із Планом дій щодо органічного землеробства ЄС. В Україні законодавчо визнається, що розвиток органічного виробництва є одним з пріоритетних напрямів середньострокової «зеленої трансформації» сільського господарства. Органічне виробництво може відіграти важливу роль в адаптації до змін клімату і пом'якшенні їх наслідків, а також у збереженні біорізноманіття. Відповідно до цільових індикаторів Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Уряду України від 3 березня 2021 р. № 179, до 2030 року заплановано збільшення площі земель під органічним виробництвом не менш як до 3% загальної площі земель сільськогосподарського призначення.

До початку повномасштабної військової агресії російської федерації проти України сектор органічного виробництва в Україні активно розвивався, протягом п'яти довоєнних років площа земель, зайнятих під органічне виробництво, збільшилася на 46% (з 289 тис. гектарів у 2017 році до 422 тис. гектарів у 2021 році), зростала на 5% кількість виробників органічної продукції (з 504 операторів у 2017 році до 528 операторів у 2021 році). В воєнного стану галузь органічного виробництва, так само як і інші напрями сільського господарства, потерпає від наслідків військових дій. Так, значна частина земель, що були зайняті під органічне виробництво у 2022 році, розташовані на території, де ведуться бойові дії, або тимчасово окупованій території [11]. Станом на вересень 2025 року органічний статус мають близько 350 тис. га сільськогосподарських земель. Це приблизно 1,2% від загальної кількості сільськогосподарських угідь в Україні. Наразі в Україні налічується 260 сертифікованих операторів, які відповідають вимогам національного органічного законодавства, та 436 – законодавства ЄС та/або США [12].

Основним нормативно-правовим актом у сфері органічного сільськогосподарського виробництва в Україні є Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 року, проте він не в повній мірі узгоджується із європейськими вимогами. Тому актуальним завданням у напрямку впровадження основним напрямків Стратегії «Від ферми до виделки» є приведення українського аграрного законодавства у відповідність до вимог Регламенту № 2018/848. Основні новели цього Регламенту полягають у розширенні сфери його застосування, посиленні відповідальності операторів у разі виникнення підозри щодо забруднення продукції, переході від еквівалентності до рівнозначності та встановленні вимог до групової сертифікації.

З метою адаптації українського аграрного законодавства у сфері органічного сільськогосподарського виробництва до нових вимог ЄС 21 квітня 2025 року Кабінет Міністрів зареєстрував у Верховній Раді проект Закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» № 13204 [13]. Проте 18 червня 2025 року питання було заслухано та знято з розгляду. Натомість було прийнято за основу проект Закону «Про державне регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» № 13204-1 від 2 травня 2025 р. Цим законопроектом пропонується: змінити сферу дії законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що дозволить виключити можливість сертифікації продукції, яка є переробленою сільськогосподарською продукцією, але не є харчовим продуктом, а також воду, що відповідає Регламенту № 2018/848; встановити категорії продукції (замість галузей органічного виробництва), щодо яких здійснюється сертифікація органічного виробництва та обігу органічної продукції, та відповідно до яких здійснюється торгівля органічними продуктами ЄС з третіми країнами; поширити вимоги щодо обов'язкової сертифікації на суб'єктів господарювання, які здійснюють реалізацію органічної продукції та/або продукції перехідного періоду безпосередньо кінцевому споживачу; збільшити кількість державних реєстрів у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, а саме запровадити Державний реєстр органічних тварин та молодняка об'єктів аквакультури; запровадити систему

державного контролю у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, яка передбачає уповноваження органів сертифікації на здійснення заходів державного контролю; запровадити можливість сертифікації групи операторів (групова сертифікація) [14].

Важливим напрямком Стратегії «Від ферми до виделки» є скорочення використання пестицидів на 50%, а добрив – на 20%, за умови збереження родючості ґрунтів на тому ж рівні. Водночас кількість зібраної продукції на гектар не має скорочуватись. Ці цілі Стратегії мають бути досягнуті до 2030 року. З метою досягнення вказаних цілей Європейська Комісія 12 травня 2021 року ухвалила План дій «Назустріч нульовому забрудненню повітря, води та ґрунтів» (EU Action Plan: «Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil») [15]. Вказаний План дій передбачає комплексне бачення системи контролю та попередження забруднень до 2050 року: бачення світу, де забруднення повітря, води та ґрунту зменшується до рівнів, які більше не вважаються шкідливими для здоров'я та природних екосистем, і які враховують межі, з якими може впоратися наша планета, створюючи таким чином середовище без токсичних речовин. Ці цілі включають: 1) покращення якості повітря для зменшення кількості передчасних смертей, спричинених забрудненням повітря, на 55%; 2) покращення якості води шляхом зменшення кількості відходів, пластикового сміття в морі (на 50%) та мікропластику, що потрапляє в навколишнє середовище (на 30%); 3) покращення якості ґрунту шляхом зменшення втрат поживних речовин та використання хімічних пестицидів на 50%; 4) скорочення на 25% екосистем ЄС, де забруднення повітря загрожує біорізноманіттю; 5) зменшення на 30% частки людей, які хронічно страждають від шуму транспорту; 6) значне скорочення утворення відходів та на 50% залишкових побутових відходів.

Одним із інструментів розв'язання проблеми забруднення води агрохімікатами є застосування так званої Нітратної Директиви ЄС (Директива 91/676/ЄС від 12 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел [16]). Метою цієї Директиви є зменшення забруднення води, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел, та запобігання подальшому такому забрудненню. Нітратна Директива вимагає від держав-членів: а) здійснювати моніторинг вод та визначати ті, що забруднені або можуть бути забруднені нітратами з сільського господарства; б) прийняти кодекс належної сільськогосподарської практики для захисту вод від такого забруднення; в) сприяти застосуванню фермерами кодексу належної сільськогосподарської практики; г) визначити територію або території, до яких слід застосовувати програму дій для захисту вод від забруднення нітратами із сільськогосподарських джерел; д) розробляти та впроваджувати програми дій для зменшення та запобігання такому забрудненню у визначеній території; е) здійснювати моніторинг ефективності програм дій та звітувати Комісії ЄС про прогрес.

В Україні Нітрату Директиву передбачено імплементувати шляхом ухвалення пакету документів, який включає Методику визначення зон, вразливих до нітратного забруднення, та Кодекс кращих сільськогосподарських практик. Розробка вказаних нормативно-правових актів передбачена Додатком ХХХ до глави 6 «Навколишнє природне середовище» Угоди про асоціацію. На даний час на виконання вказаних приписів Угоди про асоціацію прийнято: Методику визначення зон, вразливих до (накопичення) нітратів, яка затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15 квітня 2021 р. № 244; Правила щодо забезпечення родючості ґрунтів і застосування окремих агрохімікатів, які затверджені Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 24 листопада 2021 р. № 382; Водна стратегія України на період до 2050 року, яка схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. В даний час на розгляді у Верховній Раді України перебуває проект Закону «Про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел» № 11486 від 16.08.2024 [17]. Його метою є визначення правових та організаційних засад захисту підземних і поверхневих вод від забруднення, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел, основних принципів та вимог у сфері захисту вод від забруднення, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел, а також повноважень центральних органів виконавчої влади, прав та обов'язків суб'єктів господарювання, та засад державного контролю у цій сфері. Законопроект спрямований на врегулювання відносин у сфері захисту вод від забруднення, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел з метою зменшення ризику їхнього забруднення сполуками азоту (нітрогену) та запобігання такому забрудненню в майбутньому, шляхом імплементції Директиви 91/676/ЄС від 12 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел.

Водночас подальше впровадження Нітратної Директиви в Україні рухається повільно у зв'язку зі складністю визначення зон, вразливих до накопичення нітратів, що пов'язано здебільшого з недостатністю моніторингових даних поверхневих і підземних вод щодо концентрації азотвмісних сполук. Враховуючи високу інтенсивність обробітку сільськогосподарських земель (56% земель України рілля), а також подальший розвиток тваринництва, очевидно, що сільське гос-

подарство впливає на довкілля, але відсутність постійного моніторингу призводить до того, що причинно-наслідковий зв'язок між забруднювачем і погіршенням якості води складно довести [18, с. 21-22]. Це питання також загострюється у зв'язку з активними бойовими діями та змінами пріоритетів.

Висновки. Розпочатий у 2019 році Європейський зелений курс спрямований на те, щоб до 2050 року зробити Європейський континент екологічно нейтральним зі стійкою та ефективною економікою, що не можливо досягти без залучення України до реалізації вказаної мети. Європейський зелений курс має особливе значення для України та повинен відігравати ключову роль при формуванні національної стратегії щодо кліматичної нейтральності та адаптації до змін клімату, державної аграрної політики та національної стратегії продовольчої безпеки. Аналіз розвитку аграрного законодавства України дає можливість виокремити тенденцію до поступової екологізації сільськогосподарського виробництва, у тому числі внаслідок адаптації до приписів *acquis communautaire* ЄС на виконання Угоди про асоціацію, у сферах органічного сільськогосподарського виробництва, застосування санітарних та фітосанітарних заходів, зменшення негативного впливу сільськогосподарської діяльності на клімат. Водночас Україна відстає у вирішенні низки питань, пов'язаних зі зменшенням негативного впливу сільськогосподарського виробництва на довкілля та безпечність харчових продуктів, а саме: регулювання забруднення підземних та поверхневих вод нітратами з сільськогосподарських джерел, ухвалення кодексу кращих сільськогосподарських практик, встановлення контролю за ГМО, обмеження використання добрив та пестицидів. Залучення України до реалізації Європейського зеленого курсу може відбуватися через оновлення додатків до Угоди про асоціацію між Україною, зближення з політиками ЄС у сферах аграрної політики та розвитку сільських територій, охорони довкілля та зменшення впливу на клімат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. From farm to fork. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/from-farm-to-fork> (дата звернення: 02.09.2025).
2. У ЄС планують вдвічі знизити обсяги використання пестицидів та іншої агрохімії. URL: <https://superagronom.com/news/14608-u-yes-planuyut-vdvichi-zniziti-obsyagi-vikoristannya-pestitsidiv-ta-inshoyi-agrohimiyi> (дата звернення: 04.10.2025).
3. Organic action plan. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-action-plan_en (дата звернення: 12.10.2025).
4. European Parliament resolution of 15 January 2020 on the European Green Deal. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_EN.html (дата звернення: 03.08.2025).
5. Council conclusions on the Farm to Fork strategy. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/46419/st12099-en20.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).
6. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions On An Action Plan For The Development Of Organic Production. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0141R%2801%29> (дата звернення: 02.10.2025).
7. ЄС відходить від Green Deal. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/yes-vidhodyt-vid-green-deal> (дата звернення: 12.10.2025).
8. Vision for Agriculture and Food. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_en (дата звернення: 07.10.2025).
9. Європейський зелений курс і кліматична політика України: аналіт. доп. С.П. Іванюта, Л.М. Якушенко / за заг. ред. А.Ю. Сменковського. Київ: НІСД, 2022. 95 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12>.
10. Пилипенко П.Д., Рим О.М., Шпарик Н.Я. Правові аспекти Європейського зеленого курсу та його роль у трансформації підходів до екологічного контролю та землекористування в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: юрид. науки.* Том 36. № 1. 2025. С. 36–41. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.1/06>.
11. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р. *Офіційний вісник України.* 2024 р. № 108. Ст. 6884. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.09.2025).
12. Органічний статус наразі мають близько 350 тис. га сільгоспугідь України. URL: <https://agrotimes.ua/agronomiya/organichnyj-status-narazi-mayut-blyzko-350-tys-ga-silgospugid-ukrayiny/> (дата звернення: 15.09.2025).

13. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: проект Закону № 13204 від 21.04.2025. *Офіційна сторінка Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56253> (дата звернення: 23.09.2025).
14. Про державне регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: проект Закону № 13204-1 від 02.05.2025. *Офіційна сторінка Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56297> (дата звернення: 24.09.2025).
15. EU Action Plan: «Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil». URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0400> (дата звернення: 09.10.2025).
16. Council Directive 91/676/EEC of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1991/676/oj/eng> (дата звернення: 19.09.2025).
17. Про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел: проект Закону № 11486 від 16.08.2024. *Офіційна сторінка Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44711> (дата звернення: 24.09.2025).
18. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкіллевих питань / О. Риковська, О. Фраєр, О. Михайленко; за ред. М. Белкіна, А. Даниляк. Київ: ГО «Екодія», 2024. 35 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf> (дата звернення: 19.09.2025).